

Josef Florian – učitel a nakladatel aneb Moje cesta do Staré Říše 2

Josef Mlejnek

Dvě letošní významná výročí souvisejí se Starou Říší na Moravě – jedno kulaté, sté výročí narození Léona Bloy (1846-1917), to „hranaté“, 75. výročí úmrtí Josefa Floriana jsme si v tichosti připomínali (ale většinou jsme je úspěšně propásli) koncem loňského roku: pohřben byl až po Novém roce. Jeden z účastníků pohřbu napsal v Řádu, že zemřelý Josef Florian připomínal v rakvi starosvětského velmože.

Titul mé krátké úvahy není tak zcela původní – jednak podobné charakteristiky použil Jan Čep, jednak Nietzsche v jedné ze svých *Nečasových úvah* píše o Arthuru Schopenhauerovi jako o *učiteli a vychovateli*. Nietzscheho jako německého filosofa Josef Florian ovšem moc rád neměl, o jeho Antikristu napsal mimochodem v podstatě totéž co Vladimír Solovjov: nebýt jeho tragického údělu, byly by jeho, Nietzscheovy, antikristovské ambice směšné. Jedna z těch čtyř úvah je věnována jednomu dost mělkému, a snad i zapomenutému, německému mysliteli předminulého století Davidu Straussovi. Nietzsche, která má v titulu či podtitulu pojem „pivní evangelium“. Ten se mi velice líbil, a někdy na počátku normalizace se mi spojil s refrainem nebo závěrem písně skupiny Brontosaurus – a když není žádný bůh, tak nás přijme voda, vzduch, no a potom ámen – čímž se mi zhruba téměř sama sebou definovala specificky česká forma *pivního evangelia*. K tomu se v posledních desetiletích připojuje téměř ve všech rovinách kouzelné slůvko *evoluce*, jež má vše vysvětlovat, aniž samo vyžadovalo vysvětlení, a jež mnohé jen utvrzuje v jejich duchovní lenosti. Současný francouzský myslitel Rémi Brague v jedné ze svých posledních knížek právě toto zpoždění našich současníků komentuje a na závěr říká, že „pokud jde o to nejpodstatnější, můžeme si položit otázku, zda jsme postoupili o krok dál od toho, co zjistil Sokrates ve svém vězení: popis fungování jeho kostí a svalů (neznal ještě to, co označujeme slovem nervy) nám nijak neumožňuje vysvětlit jeho rozhodnutí neutéci odtud z respektu vůči zákonům a mravům, které ho zformovaly“. A sama mocná čarodějka evoluce (mnozí ji píší s velkým E jako nějaké božstvo) není něco, co vše vysvětluje, ale právě to, co samo vyžaduje radikální vysvětlení. Toto malé odbočení nesouvisí s Josefem Florianem jen zdánlivě, neboť charakterizuje dobu, proti jejímuž duchu vystoupil již na začátku minulého století a jež mu to i s úroky vrátila „spiknutím ticha“ a neporozumění. Vrátila a vrací – vezmeme-li v úvahu, jak dopadla viditelná stránka jeho odkazu, jeho knihovna a dům.

Skoro už před dvěma roky, někdy na počátku léta 2015, mne pořadatelé Letního čtení v Brně požádali, zda bych pro účastníky letního semináře pro překladatele z češtiny shromážděné z různých národů v témže městě neprovedl po dvou místech na Vysočině – Petrkově a Staré Říší na Moravě. Rád jsem se úkolu ujal už z toho důvodu, že mezi „účastníky zájezdu“ jsem měl několik přátel. Cestou do Staré Říše jsem podal improvizovaný, ale snad celkem konzistentní výklad o tom, kdo byl Josef Florian, co znamenalo a dosud znamená jeho Dobré dílo, jaká byla *duchovní situace doby* na samém začátku jeho podnikání na přelomu devatenáctého a dvacátého století – a jaký marasmus nastal s panováním nacistů v zemi od konce třicátých let a s vládou bolševiků, kteří v ničení ducha od nácků jen převzali pomyslný štafetový kolík, ve čtyřicátých a padesátých letech. Připomeňme si: Josef Florian umírá na samém konci roku 1941, pohřben je v roce 1942, vydávání Dobrého díla protektorátní ouřady zadržely. Po válce se ještě vydávalo ze zásob, ale komunisté nakonec zlikvidovali i tiskaře, včetně těch, již byli spřáteleni se Starou Říší. Zahraničním zájemcům o český jazyk a kulturu jsem se snažil přiblížit rozsah a rozpětí, význam Dobrého díla, uvedl jsem jména významných umělců, filosofů, teologů a spisovatelů, českých i světových, o zneuznání a přezírání, jehož se Florianovu podnikání dostávalo od tehdejších „elit“, počítaje v to i ty katolické – přes četné

čestné výjimky. (Připomeňme si, že Pavel Eisner mluvil před válkou o Staré Říši jako o nějaké Kyselé Prdeli na západní Moravě, kde asi nějakým nedopatřením vydali Kafkovu Proměnu).

Jak jsme se blížili Staré Říši, zmocňoval se mne stále tísnivější pocit a začal jsem si v duchu přát, abychom se dostali do nějaké sci-fi časové smyčky, a mohli přijet do Staré Říše ne snad v roce 1925 nebo 1935 – stačil by mi rok 1975 (nebo 1976), kdy jsme tam dorazili s Reynkovými a s otcem Vítem Tajovským, premonstrátským opatem ze Želiva. V zářivě bílé kuchyni – bylo to v období půstu, stoly se neprohýbaly – a posléze v knihovně jsme seděli a povídali si s Florianovými „dětmi“ většinou již v důchodovém věku: Evou, Michalem, Metodějem, poťouchlým Josefem F. (nebo to byl Jan?), který si neodpustil klást otcovi Vítovi otázky typu, kolik jehel se vejde andělu na špičku nosu, aby si na ni lépe viděl, a podobné. Jsou dvě místa v naší zemi, v nichž jsem prožil v celé hloubce svoji příslušnost k českému národu, své češství: v Kapli Svatého Kříže na Karlštejně, když se to tam opravovalo a já si tam mohl skoro hodinu posedět – a potom v knihovně Josefa Floriana ve Staré Říši.

Můj tísnivý pocit plynul z faktu, že nic, nebo již téměř nic, z toho, o čem „účastníkům zájezdu“ vyprávím, nikdo z nich neuvidí, neboť si to nebudou moci ověřit – a dát mi případně za pravdu. Budou nejspíš zklamáni: někdo jim vypráví o hradu a jeho majiteli, a když se přijede na místo, majitel nikde, hrad sice ano, ale takový, jaké si různí podivíni, jimž se nepodařilo během desetiletí poskládat loď do láhve, postaví na zahradě.

Florianova vila na kopci, za ta léta obrostlá „udatenstvím smrků“ (Zahradníček) není přístupná veřejnosti. Koupil ji nějaký naštěstí prý slušný architekt a obezdl elegantním plotem. Kde jsou Rouaultovy obrazy, Florianova rodinná kaple a především knihovna? Když jsem před deseti lety naposledy navštívil Gabriela Floriana, byla knihovna již pryč: pár papírů na podlaze, dva tři zbylé regály – místnost se na pohled ničím nelišila od důkladně vykradené samoobsluhy někde v Kyselé Prdeli na západní Moravě. Celkový skličující dojem mi nakonec pomohla zmírnit vnučka Josefa Floriana Juliána Jirousová. Čtyřicet lidí se tísnilo ve dvou místnostech, Juliána pěkně a trpělivě odpovídala na mé otázky, vyprávěla nám o otcovi své maminky, co věděla právě od ní anebo od jejích sourozenců, neboť se narodila dva roky po odchodu svého děda, naštěstí má doma slušnou hromádku staroříšských, jak se říká, „tisků“. Mohli jsme si také prohlížet magicky realistické obrázky Marie Florianové-Stritzkové z třicátých let. Duch Staré Říše se přestěhoval do chaloupky rodiny Stritzků, a nebyl to žádný hrad na zahradě nebo dokonce z písku. Přesto se mne cestou do Petrkova jedna z účastnic zeptala: S tím Florianem to asi nebylo tak horké? Jak horké? No, že by to byl až takovej veleduch.

Josef Florian nebyl pouhým vydavatelem krásných tisků a sám se od podobných charakteristik tvrdě distancoval. Význam jeho odkazu pro českou kulturu je mnohvrstevný, a když se už Florianův dům z různých důvodů nestal národní kulturní památkou, bylo by dobré, kdyby se mohlo co nejdříve započít s digitalizací celého Dobrého díla, neboť mapování prvního desetiletí Florianových nakladatelských snah je pomalu už záležitost pro archeology. Součástí odkazu Josefa Floriana jsou však i imponderabilia spojená s jeho osobností, například a především jeho nakladatelský étos. U dnešních nakladatelů jsme často svědky toho, jak se vykrucují, bude-li se to či ono dílo prodávat, kolik z investovaných peněz se jim případně (při všech dotacích a milodarech) vrátí. Jistě, opatrnost matka moudrosti, ale mám pocit, že jim občas ne-li většinou chybí přesvědčení o nutnosti a potřebnosti vydání toho či onoho díla. Přesvědčení vycházející z POZNÁNÍ a z ROZLIŠOVÁNÍ, sjednocujícího rozlišování, jímž byl právě Josef Florian vybaven a dokázal neomylně vyhmátnout dobré věci, a udělat pak všechno proto, aby přišla na svět v české verzi, pokud šlo o překlady, a v co nejsličnější podobě. Byl samozřejmě také ukotven ve víře, víře „osvěcující rozum“, podporující naše schopnosti nezaujatého poznání a „hierarchizování“ hodnot. S vírou je neoddělitelně,

ontologicky, spjata láska k bližnímu. Nejde jen o „charitu“, sbírky pro potřebné, pro hladovějící. Jde i o lidi, naše bližní strádající a hladovějící po duchu a po poznání, a o snahu, v případě Josefa Floriana často neurvalou nebo zoufalou, vytrhnout je ze zabydlení v prostřednosti (viz pivní evangelium), z „internacionální šedi“, jak psal v roce 1936, zaplavující dnes náš svět jednou z dalších svých konfigurací. Zde je patrně nejvlastnější místo, kde a odkud bychom měli o odkazu Josefa Floriana hovořit. Bylo by záslužné uchovat vše z jeho odkazu, ale to samo nestačí. Memorovat a přetiskovat také ne, silácké slovní napodobeniny Florianovy „drsné školy“ jsou jen směšné. Abych nakonec promluvil jen sám za sebe: kromě vlastního psaní také překládám a mám to štěstí, že jde o knihy vesměs z mé vlastní volby. Často se v duchu radím s Josefem Florianem a ptám se jej, zařadil-li by je do Dobrého díla. Většinou mám jistotu, že ano.

Plzeň, 17. března 2017
(nezkrácená verze)